

การอนุรักษ์อาคารก่ออิฐที่ได้รับอิทธิพลจากอาณานิคมฝรั่งเศส ในชุมชนบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร

Conservation of Brick Buildings Influenced by French Colonies in Ban Tha Rae Community of Sakon Nakhon Province

ปกรณ์ พัฒนานุโรจน์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและลวดลายตกแต่งอาคาร และเสนอแนวทางอนุรักษ์อาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศสในชุมชนบ้านท่าแร่ ใช้กระบวนการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลการตั้งถิ่นฐาน และอิทธิพลงานช่างเวียดนามที่เชื่อมโยงกับรูปแบบอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ 2) การลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลกายภาพของอาคารก่ออิฐจำนวน 5 หลัง 3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่และทฤษฎีการอนุรักษ์อาคาร และ 4) กระบวนการประชุมเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์อาคารร่วมกับชุมชน ผลการศึกษาพบว่าอาคารก่ออิฐที่ทำการศึกษาทั้ง 5 หลังนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากอาณานิคมฝรั่งเศสโดยช่างชาวเวียดนาม ที่นำเอารูปแบบอาคารมาประยุกต์เข้ากับปัจจัยด้านพื้นที่จนเกิดเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในส่วนโครงสร้างชั้นล่างเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก โครงสร้างชั้นบนและหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็ง เอกลักษณะเด่นของอาคาร คือเสารับระเบียงด้านหน้าประดับด้วยซุ้มวงโค้ง ส่วนลวดลายปูนปั้นใช้ตกแต่งเพื่อความสวยงาม และสื่อความหมายทางศาสนาคริสต์ไว้ด้วย สำหรับแนวทางอนุรักษ์พบว่าอาคารก่ออิฐจำนวน 4 หลัง ควรใช้แนวทางการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้าง การซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ชำรุด และการปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยโดยไม่ทำลายคุณค่าของอาคาร ส่วนอาคารก่ออิฐ 1 หลังมีอายุกว่า 110 ปี ผนังอาคารพังทลายบางส่วน และไม่มีโครงสร้างหลังคา ควรใช้แนวทางสร้างขึ้นใหม่ตามแบบจากหลักฐาน แนวทางดังกล่าวเป็นเพียงข้อเสนอที่ผู้วิจัยและชุมชนมีความเห็นร่วมกัน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป และควรมีการศึกษาการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนประกอบเข้าไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเกิดความพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนครต่อไปได้

คำสำคัญ: อาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศส ชุมชนบ้านท่าแร่ ช่างชาวเวียดนาม การอนุรักษ์อาคารก่ออิฐ

Abstract

This article is to study architectural styles and decorative patterns of building and propose a conservative guidance for French colonial buildings in Ban Tha Rae community. Four steps of the research methods were adopted as follows, 1) a study of an immigration and an influence of Vietnamese artwork on brick masonry buildings in Ban Tha Rae community, 2) surveying 5 brick buildings to collect physical data, 3) an analysis of the data in accordance with on-site survey and the building conservation theory and 4) meeting with local community to propose conservation guideline. This study founded that the five brick buildings were completely influenced by the French colonialists conveyed by Vietnamese technician, adapting colonial style with contexts and becoming local architecture style. In terms of architectural structure of studied buildings, the brick-wall

¹ คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

was mainly used as load-barring structure. The upper floor and roof structure were made of hard-wood. The distinctive identity of the buildings are the terrace columns with arches. The stucco was not only used for decorative purpose but for representing spiritual meaning of Christianity. For conservative concern, four of brick-buildings should be initially reinforced and repaired damaged parts and modify functions without decreasing values of the building. For another brick building, aged over 110 years old with a partial damaged wall and no roof structure, should be reconstructed in relation to old architectural evidences, gathered by researcher and local community. However, this study is only the proposed plan used as basic data for further implementations. It is suggested that further studies of local cultural issues should be added. So, the local community will be ready for being knowledge center, for architecture, arts, and local culture, as tourist connecting to other tourist networks in Sakon Nakhon province.

Keywords: French Colonial Buildings, Ban Tha Rae Community, Vietnamese Technician, Brick Building Construction

1. บทนำ

ชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้นยังคงดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นชุมชนที่หลงเหลือเพียงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่มีการใช้งานแล้วเท่านั้น (ยงธนันท์ พิมลเสถียร, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับกฎระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะอาคารในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือกฎบัตรเวนิส (Venice Charter) ใน ค.ศ. 1964 (พ.ศ. 2507) ที่เน้นคุณค่าของสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมควบคู่กับคุณค่าของเมืองหรือชนบทที่พบหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ (ICOMOS, 1998) และต้องเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากความแท้ (Authenticity) โดยแนวคิดและแนวปฏิบัตินั้นจะขึ้นกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละประเทศ

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการศึกษาการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตามชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภาค โดยผลจากการศึกษาได้มีการอธิบายไว้ในทิศทางที่ใกล้เคียงกันว่า แนวทางการอนุรักษ์อาคารหรือสถาปัตยกรรมนั้น ต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ตั้งของชุมชน นอกจากนี้การอนุรักษ์อาคารจะต้องรักษาหรือป้องกันสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อคงเอกลักษณ์เดิมไว้ (เดชา บุญค้ำ, 2536) ซึ่งในการอนุรักษ์อาคารในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างตามลักษณะและความสำคัญของพื้นที่นั้นๆ

อาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศส หรือผู้คนในสมัยก่อนมักจะเรียกกันติดปากว่า “ตึกฝรั่ง” คือ การนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมของประเทศเมื่อก่อสร้างในดินแดนอาณานิคม แล้วจึงค่อยปรับรูปแบบให้มีความสอดคล้องกับภูมิอากาศและภูมิประเทศในแต่ละพื้นที่ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านรูปแบบการก่อสร้าง ช่างฝีมือ จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น (ยุทธพล สว่างเกษม, 2560) ในยุคของสงครามภายในและการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส ทำให้ชาวเวียดนามจำนวนมากได้หนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายระลอก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคอีสานแถบจังหวัดนครพนม สกลนคร หนองคาย มุกดาหาร และอุบลราชธานี (ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, 2521) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น มีจุดกำเนิดจากอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายตามเส้นทางการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยใช้เมืองชายฝั่งทะเลของเวียดนาม เช่น ฮานอย เว้ ไช่กอง และฮอยอัน แล้วค่อยๆ ขยายอำนาจรัฐอาณานิคมฝรั่งเศสเข้าสู่แม่น้ำโขง (บัณฑิต จุลาสัยและคณะ, 2557) ในบรรดาช่างชาวเวียดนามเหล่านั้นโดยเฉพาะที่อยู่ในสายวัฒนธรรมงานช่างได้เข้ามาสร้างสีสัน ให้เกิดการสร้างสรรค์ที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับงานช่างอีสานทั้งด้านรูปแบบและเทคนิคด้านวัสดุ รวมถึงคติสัญลักษณ์ในเชิงช่างอย่างจีนผสมตะวันตก (ตึก แสนบุญ, 2559) กลุ่มสกุลช่างชาวเวียดนามเกิดขึ้นจากเงื่อนไขทางการเมือง จากการเคลื่อนย้ายหนีภัยสงครามในยุคล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส ที่มีการนำเข้า

รูปแบบศิลปะอย่างจีน เวียดนาม และฝรั่งเศสเข้ามาใช้ในศิลปะอีสานและลาวโดยแสดงออกผ่านรูปแบบและเทคนิคด้านวัสดุ รวมถึงคติสัญลักษณ์ต่างๆ ในเชิงช่าง โดยตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2460-2500 (วิโรฒ ศรีสุโร, 2536) รวมถึงอิทธิพลด้านการค้าและการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ที่ส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมดังจะเห็นได้จากการสร้างโบสถ์คริสต์อย่างที่นครพนม และสกลนคร (กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น, 2555)

ชุมชนบ้านท่าแร่ ตั้งอยู่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนหมู่บ้าน (Urban Village) เป็นบริเวณที่มีบ้านพักอาศัยตั้งอยู่รวมกัน ตัวบ้านจะตั้งเป็นหลังเดี่ยวๆ กระจายอยู่ภายในชุมชน มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สวยงาม เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางศาสนา (ยงธนินทร์ พิมลเสถียร, 2556) ชุมชนแห่งนี้มีอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เกิดจากการผสมผสานงานก่อสร้างโดยฝีมือช่างชาวเวียดนาม เข้ากับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมและการเผยแพร่ศาสนา ชุมชนบ้านท่าแร่เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีประวัติการตั้งถิ่นฐานนานถึง 134 ปี (สุรัตน์ วรจรรย์, 2542) ประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารก่ออิฐของชุมชนบ้านท่าแร่ในปัจจุบัน คือ

1. อาคารถูกปล่อยร้าง และมีสภาพทรุดโทรมเนื่องจากเจ้าของอาคาร ยังไม่ทราบแนวทางการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเทศบาลตำบลท่าแร่ ไม่มีนโยบายและงบประมาณในการดำเนินการอนุรักษ์ให้

ถูกต้องตามหลักวิชาการ

จากประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและลวดลายตกแต่งอาคารก่ออิฐ และเสนอแนวทางอนุรักษ์อาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศสในชุมชนบ้านท่าแร่ให้ถูกต้องตามหลักและวิธีการอนุรักษ์ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคการก่อสร้างให้เกิดการหวงแหน และเห็นคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ได้ถ่ายทอดผ่านฝีมือช่างเวียดนาม ทั้งยังสามารถช่วยส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดต่อไปได้

2. การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านท่าแร่

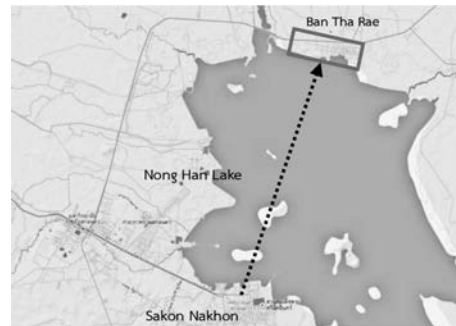
ในช่วงปี พ.ศ. 2205 มีคณะมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกครั้งแรกในประเทศไทยที่กรุงศรีอยุธยา (อาเดรียง โลเนย์, 2542) และเผยแพร่ยังภาคอีสานตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2424 นำโดยบาทหลวงยวง บัปติส โปรดม บาทหลวงซาเวียร์ เกโก ซึ่งเป็นคณะสงฆ์แห่งกรุงปารีส และครูตัน ซึ่งเป็นครูเณรชาวเวียดนาม ที่ได้รับมอบหมายจากพระสังฆราชหลุยส์ เวย์ ให้เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาที่จังหวัดอุบลราชธานี (เกียน เสมอพิทักษ์, 2527) ก่อนจะเดินทางไปเผยแพร่ศาสนาต่อในจังหวัดมุกดาหาร นครพนม หนองคาย และสกลนคร (ดังรูปที่ 1) นอกจากการเดินทางมาเพื่อเผยแพร่ศาสนาแล้ว คณะสงฆ์ยังมีการดำเนินงานด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล การสังคม และศิลปวัฒนธรรมควบคู่กันไป

การก่อตั้งชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เกิดขึ้นในตัวเมืองสกลนครช่วงต้นปี พ.ศ. 2427 โดยส่วนมากเป็นชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาเนื่องด้วยปัญหาความยากจน และการเบียดเบียนศาสนา มารวมกลุ่มกับชาวไทยย้อ คือ ประชากรกลุ่มใหญ่ในจังหวัดสกลนคร และนครพนม (รุ่งอรุณ ทีฆชอุณหเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532) ที่อาศัยอยู่แต่เดิม จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2427 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์กับทางราชการขึ้น บาทหลวงซาเวียร์ เกโก และครูตันจึงได้ตัดสินใจย้ายผู้คนซึ่งในขณะนั้นมีจำนวน 20 ครอบครัว รวม 150 คน ไปหาสถานที่ตั้งชุมชนแห่งใหม่ โดยใช้เรือและแพไม้ไผ่ขนาดใหญ่บรรทุกคนพร้อมเครื่องใช้ต่างๆ ล่องข้ามหนองหานจากในเมืองสกลนครไปยังพื้นที่ป่าที่มีต้นไม้ปกคลุมหนาแน่น พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรังที่ชาวอีสานเรียกว่า “หินแ่” ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “ท่าแร่” ซึ่งใช้เป็นที่ตั้งเรียกชุมชนแห่งนี้ (รูปที่ 2) ชุมชนบ้านท่าแร่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสกลนครไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร (สุรัตน์ วรจรรย์, 2542) จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2463 เมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองเวียดนามได้ทั้งหมดชาวเวียดนามถูกกดขี่อย่างรุนแรงและเกิดสภาวะขาดแคลน ชาวเวียดนามได้หนีกระจัดกระจายเข้ามาอยู่ที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว เป็นจำนวนมาก

และมีบางส่วนได้หนีข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาทำงานที่จังหวัดนครพนม ก่อนที่จะมาสมทบกับกลุ่มเวียดนามเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ชุมชนบ้านท่าแร่ หลังจากนั้นก็มีกรอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการอพยพของกลุ่มชาวเวียดนามช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2488-2489 (ขจัดภัย บุรุษพัฒนา, 2521) ถือเป็นกรอพยพครั้งใหญ่ของชาวเวียดนามมายังชุมชนบ้านท่าแร่ ทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นและเกิดการขยายตัวของชุมชน หลังจากการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ชุมชนบ้านท่าแร่ใหม่ๆ ก็ได้สร้างบ้าน สร้างโรงเรียนเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา และใช้เป็นโรงเรียนชั่วคราวขึ้น โดยมีบาทหลวงยอแซฟ กอมมูริเออร์ เป็นผู้ดูแลชุมชน และอีกประมาณ 14-16 ปี จึงได้มีการสร้างโบสถ์หลังแรกขึ้นโดยอาศัยช่างชาวเวียดนาม (รูปที่ 3) และแรงงานจากคนในชุมชน งานก่อสร้างโบสถ์ในลักษณะซุ้มวงโค้ง (Arch) ซึ่งเป็นลักษณะของการรับแรง ถ่ายแรงของโครงสร้างผนังก่อที่ใช้อิฐมาเรียงต่อกันเป็นโครงสร้างช่วงกว้าง และสามารถนำแสงธรรมชาติเข้าสู่อาคารได้อย่างเหมาะสม โดยใช้อิฐที่ทำขึ้นในชุมชนเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ถือเป็นกรสะท้อนถึงงานช่างที่มีการยืดหยุ่นในการใช้วัสดุในการก่อสร้างได้เป็นอย่างดี (ชาวลิต อธิปัตยกุล, 2556) และจึงส่งผลต่อรูปแบบการก่อสร้างอาคารก่ออิฐขึ้นในชุมชน

รูปที่ 1 เส้นทางกรเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในภาคอีสาน
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

รูปที่ 2 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านท่าแร่ อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

รูปที่ 3 ศาสนสถานคริสต์ตั้งหลังแรก สร้างจากฝีมือช่างชาวเวียดนาม
ที่มา: สุรัตน์ วรารัตน์ (2542)

รูปที่ 4 โบสถ์วัดท่าแร่ หลังที่ 2 พบรูปแบบการวางอิฐซุ้มโค้งเหนือประตู และหน้าต่าง
ที่มา: <http://dondaniele.blogspot.com/2015/04/2.html>

3. วิธีการศึกษา และการทบทวนวรรณกรรม

วิธีการศึกษาเริ่มจากการค้นคว้าข้อมูลด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนกรเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการแบบเจาะจงโดยทำการศึกษาอาคารก่ออิฐทั้งหมดที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านท่าแร่ ซึ่งมีอยู่จำนวน 5 หลัง แล้วจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามพร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้พักอาศัยหรือเจ้าของอาคาร และนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาทำการวิเคราะห์ หลังจากนั้นได้นำเสนอข้อมูลเพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ ก่อนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมนำเสนอวิธีการ

อนุรักษ์อาคารในแต่ละหลังให้มีความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ แล้วนำข้อคิดเห็นจากการแลกเปลี่ยนมาวิเคราะห์อภิปราย และสรุปผลวิจัยเสนอแนะ

บทความนี้มุ่งศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ โดยได้ศึกษางานวิจัยเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทย-ลาว สองฝั่งโขง: สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก (บันทึก จุลาสัยและคณะ, 2557) และศึกษาความเชื่อมโยงสิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคม (ซวลิต อธิปัตยกุล, 2556) ในส่วนของลวดลายตกแต่งอาคาร ได้ศึกษาแนวคิดเครื่องหมายและสัญลักษณ์ในคริสต์ศิลปะ (จอร์จ เพอร์กูสัน, 2556) สำหรับแนวทางอนุรักษ์อาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศสในชุมชนท่าแร่แห่งนี้ ได้ศึกษาการประเมินคุณค่าของอาคาร 2 ด้าน คือ 1) คุณค่าด้านอารมณ์ (Emotional Values) 2) คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Values) (Feilden, 2003) และแนวทางการอนุรักษ์อาคารได้นำแนวทางของกรมศิลปากรจำนวน 5 แนวทางซึ่งประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์ (Preservation) คือการซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ชำรุด 2) การเสริมความมั่นคงแข็งแรง (Stabilization/Consolidation) โดยเสริมโครงสร้างให้วัสดุที่เสื่อมสภาพ 3) การบูรณะ (Restoration) 4) การฟื้นฟูหรือปรับเปลี่ยน (Rehabilitation/Adaptive or Re-Use/Renovation) โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือการใช้สอยของอาคารบางส่วน 5) การสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction) การสร้างขึ้นใหม่ทั้งหลังตามแบบหรือเลียนแบบของเดิมขนาดเท่าจริง ตามหลักฐานหรือข้อสันนิษฐาน (กรมศิลปากร, 2533)

3.1 อิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากอาณานิคมฝรั่งเศสที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารก่ออิฐ ชุมชนบ้านท่าแร่

รูปแบบอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ ได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากอาณานิคมฝรั่งเศส โดยช่างชาวเวียดนามนั้น โดยมีข้อสันนิษฐานว่าพบรูปแบบที่แสดงถึงการเชื่อมโยงกับแหล่งต้นแบบ แบ่งเป็น 2 ประเทศ (ตารางที่ 1) คือ อาคารก่ออิฐที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศเวียดนาม หลังจากที่เวียดนามตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส รูปแบบสถาปัตยกรรมก็ได้รับอิทธิพลมากขึ้น โดยอาคารแบบอาณานิคมที่พบส่วนใหญ่จะตั้งอยู่เมืองฮอยอัน เนื่องจากเคยเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ พบการเชื่อมโยงรูปแบบอาคารก่ออิฐที่ชุมชนบ้านท่าแร่ คือ เสาซุ้มวงโค้งแบบหุตะกร้า และแบบประดับซุ้มวงโค้งใหญ่เล็กวางบนหัวเสา (ตารางที่ 1) และอาคารก่ออิฐที่ได้รับอิทธิพลจากสปป.ลาว หลังจากที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส อิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมก็ได้กระจายไปยังเมืองต่างๆ ซึ่งพบหลักฐานการเชื่อมโยงรูปแบบสถาปัตยกรรม และการตกแต่งอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียงกับอาคารก่ออิฐที่ชุมชนบ้านท่าแร่ โดยอาคารแบบอาณานิคมที่เมืองสะหวันนะเขต ลักษณะเด่น คือ การใช้เสาจริงประดับแทนเสาหลอก (ซวลิต อธิปัตยกุล, 2556) ส่วนที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน อาคารแบบอาณานิคมส่วนใหญ่จะสร้างเป็นอาคารแถว 2 ชั้น มีความโดดเด่นที่งานตกแต่งประตู หน้าต่างและบัวปูนปั้นเหนือบานหน้าต่าง การประดับซุ้มวงโค้ง (ตารางที่ 1) โดยรูปแบบการก่อสร้างอาคารแบบอาณานิคมที่เมืองฮอยอัน ประเทศเวียดนาม เมืองสะหวันนะเขต และเมืองท่าแขก สปป.ลาว นั้นเป็นแบบผนังก่ออิฐในระบบโครงสร้างรับน้ำหนัก ซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกันกับอาคารแบบก่ออิฐที่บ้านท่าแร่ เพียงแต่อิฐที่ใช้ก่อสร้างนั้นเป็นการทำขึ้นใช้เองในแต่ละพื้นที่

3.2 รูปแบบอาคารก่ออิฐแบบอาณานิคมฝรั่งเศสในชุมชนบ้านท่าแร่

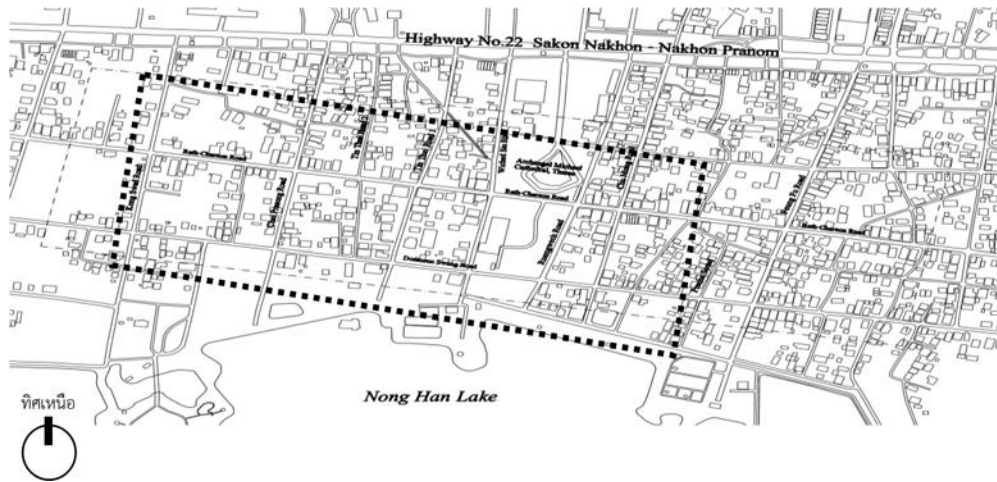
พัฒนาการของรูปแบบอาคารที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านท่าแร่ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2427 หลังจากที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ๆ โดยสร้างกระท่อมพอรฐานะของคนในชุมชนดีขึ้นจึงได้ก่อสร้างบ้านเรือนขึ้นใหม่ ใช้ไม้ที่หาได้ในป่าใกล้ชุมชนเป็นวัสดุในการก่อสร้าง สำหรับอาคารที่ก่อสร้างโดยกลุ่มช่างเวียดนามนั้นมีอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ อาคารที่ก่อสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งทั้งหลัง หลังคาทรงปั้นหยา และทรงจั่ว เอกลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นของประเภทนี้คือ การตกแต่งด้านหน้าอาคารที่มีองค์ประกอบที่ช่วยเสริมเอกลักษณ์ของอาคาร ได้แก่ บานประตูไม้เนื้อแข็งลักษณะเป็นบานเฟี้ยมทรงสูง มีการตกแต่งระแนงไม้บังแดด รวาระเบียงซึ่งมีสัดส่วนที่เหมาะสมและลงตัว จึงก่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่ทรงคุณค่าของชุมชน (ตารางที่ 2) และอาคารแบบก่ออิฐเป็นหลัก ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอเฉพาะอาคารก่ออิฐจำนวน 5 หลัง อาคารก่ออิฐหลังแรกคือบ้านของนายหนูกัน และนางหนูนา สร้างในปี พ.ศ. 2451 หลังถัดมาคือ บ้านขององเพ็ง อุดมเดช สร้างในปี พ.ศ. 2475 ส่วนบ้านขององเด หรือนายคำสิงห์ อุดมเดช บ้านขององเลื่องหรือเต๋ออง โสรินทร์ สร้างในปี พ.ศ. 2476 และบ้านขององบัง หรือนายคำสอน อุดมเดช สร้างในปี พ.ศ. 2477 อาคารทั้งหมดสร้างกลุ่มช่างชาวเวียดนาม วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างผนังใช้อิฐเผาที่ทำขึ้น

ในหมู่บ้าน มีขนาด 10.5 x 20 ซม. หน้า 5 ซม. ปูนขาวซื้อมาจากนครพนมหรือท่าแขก ส่วนทรายใช้ทรายจากหนองหาน นำปูนขาว ทราย น้ำแช่เปลือกยางบง และน้ำอ้อยผสมเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาใช้สำหรับก่ออิฐ ฉาบผนังรอบนอกชั้นล่าง ชั้นบน รวมถึงงานปูนปั้นตกแต่งอาคาร (สุรัตน์ วรราชศิริรัตน์, 2542) สำหรับโครงสร้างพื้นชั้นบน โครงสร้างหลังคา ประตู หน้าต่าง ฝาเพดาน ผนังกันภายใน วัสดุไม้เนื้อแข็งที่หาได้ในหมู่บ้านทั้งหมด รูปแบบที่โดดเด่นของอาคารก่ออิฐแบบอาณานิคม ฝรั่งเศสในชุมชนบ้านท่าแร่ คือซุ้มวงโค้ง (Arch) ที่มีลักษณะต่อเนื่องด้านหน้าของอาคาร โดยการก่ออิฐเรียงรับน้ำหนักแล้ว ถ้าย่น้ำหนักลงหัวเสาหรือผนังหนา (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2526) และในส่วนซุ้มวงโค้งที่ใช้ประดับตกแต่ง (Decorative Arch) รับน้ำหนักเพียงองค์ประกอบของอาคารโดยเฉพาะกับประตู หน้าต่าง และการตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม

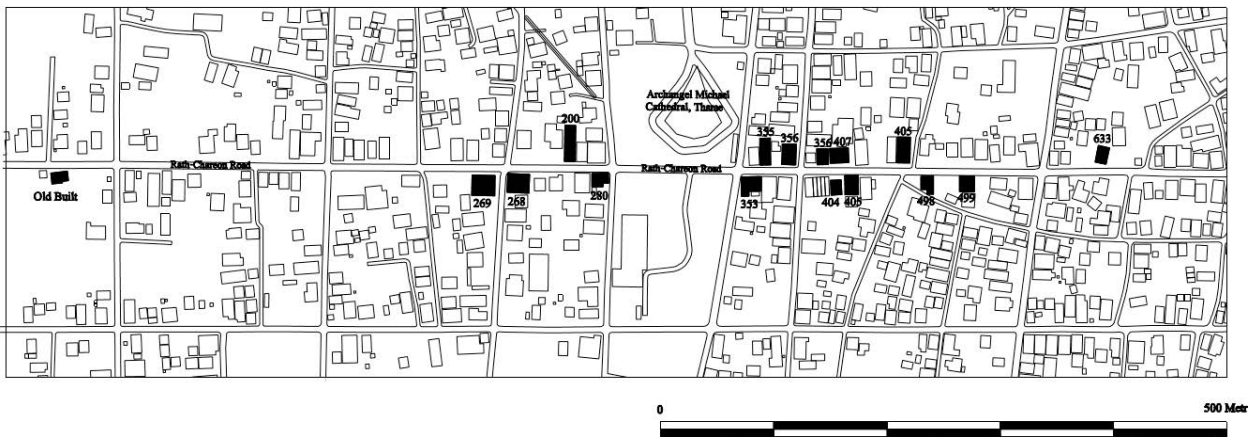
ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลกับอาคารก่ออิฐชุมชนบ้านท่าแร่

อิทธิพลจากเวียดนาม	อิทธิพลจาก สปป.ลาว	รูปแบบอาคารก่ออิฐชุมชนบ้านท่าแร่
 <p>รูปแบบอาคารที่เมืองฮอยอัน ที่มา: https://www.eilalifflander.com/asia/vietnam/hoi-an/</p>	 <p>รูปแบบอาคารเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ที่มา: ผู้วิจัย (2559)</p>	 <p>บ้านเลขที่ 269 ที่มา: ผู้วิจัย (2560)</p>
 <p>รูปแบบอาคารที่เมืองฮอยอัน ที่มา: http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2008/10/E7057287/E7057287.html</p>	 <p>รูปแบบอาคารเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ที่มา: ผู้วิจัย (2559)</p>	 <p>บ้านเลขที่ 268 ที่มา: ผู้วิจัย (2560)</p>
 <p>พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมชาหวิ่งห์ ที่มา: http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2008/10/E7057287/E7057287.html อาคารก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2430-2497 ช่วงที่เวียดนามอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส</p>	 <p>รูปแบบอาคารที่แขวงสะหวันนะเขต ที่มา: http://www.southeastasia-images.com/Galleries/Laos/i-XHPCCGB/A อาคารก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2463-2493 ช่วงที่ สปป.ลาว อยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส</p>	 <p>บ้านเลขที่ 353 ที่มา: ผู้วิจัย (2560)</p>
		 <p>นายหนูกัน และนางหนูนา ที่มา: ผู้วิจัย (2560) อาคารก่อสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2451-2477</p>

ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

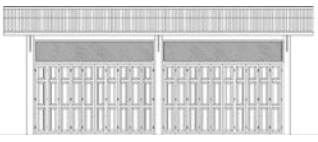

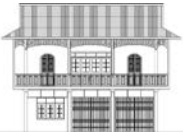
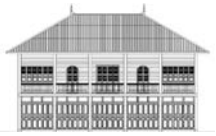

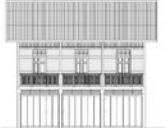

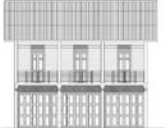
รูปที่ 5 แผนที่ขอบเขตการศึกษาชุมชนบ้านท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

รูปที่ 6 ตำแหน่งอาคารบ้านไม้ และอาคารก่ออิฐ ชุมชนบ้านท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

รูปแบบอาคารโครงสร้างไม้มีความคงทนถาวร ซึ่งได้นำรูปแบบเรือนของชนชั้นสูงในเมืองสกลนคร การก่อสร้างโดยช่างชาวเวียดนามใช้ไม้เนื้อแข็งพื้นที่ป่าของชุมชนเป็นวัสดุก่อสร้าง เอกลักษณ์ของอาคารไม้ คือ การตกแต่งระเบียงด้านหน้าวงโค้งไม้ และบานประตูไม้ทรงสูง (ตารางที่ 2)

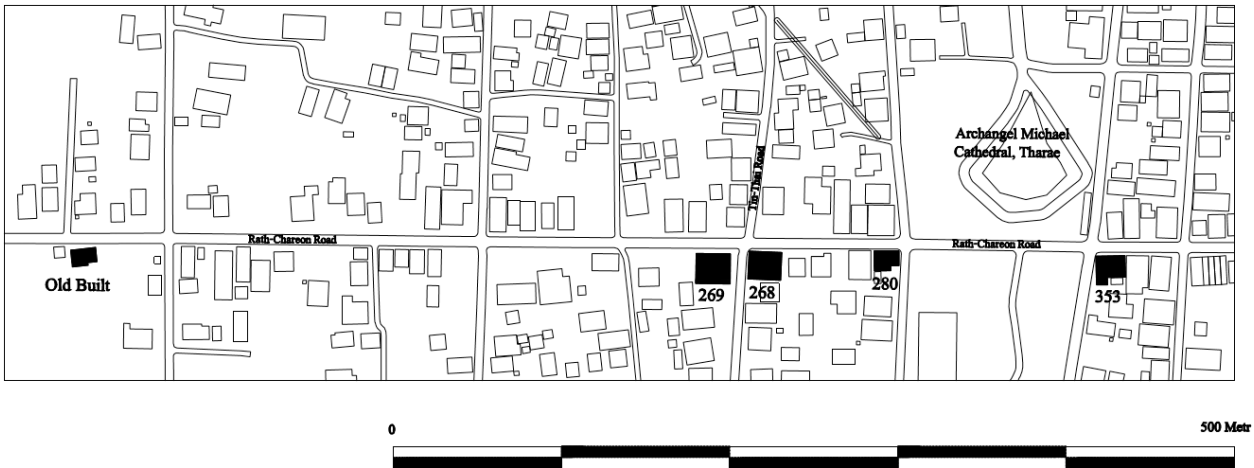
ตารางที่ 2 รูปแบบอาคารที่ใช้วัสดุประเภทโครงสร้างไม้เป็นหลัก

จำนวนชั้น/รูปทรงอาคาร	ลักษณะอาคารโครงสร้างไม้ชุมชนบ้านท่าแร่
1. บ้านแถวไม้ชั้นเดียว ประตูบานเพี้ยม ไม้เนื้อแข็ง ยกพื้นสูง 30 ซม. ใช้เป็นร้านขายของ	
2. บ้านไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มีการตกแต่งระแนงบังแดด และราวระเบียง ประตูบานเพี้ยมไม้เนื้อแข็ง	
3. บ้านไม้ 2 ชั้น หลังคาทรงจั่วมีการตกแต่งระแนงบังแดด และราวระเบียง ประตูบานเพี้ยมไม้เนื้อแข็ง	

ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

4. ผลการวิจัย

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารก่ออิฐที่ทำการศึกษ พบว่าอาคารได้รับอิทธิพลมาจากอาณานิคมฝรั่งเศส โดยช่างชาวเวียดนาม และเกิดการผสมผสานรูปแบบเพื่อให้เหมาะกับสภาพอากาศ โดยใช้วัสดุท้องถิ่นจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ขึ้น ในส่วนโครงสร้างชั้นล่างเป็นผนังก่ออิฐรับน้ำหนักกรอบนอกชั้นล่างและชั้นบน มีซุ้มโค้งสลักกับเสาอิงโดยเฉพาะด้านหน้าอาคาร โครงสร้างพื้นชั้นบนและโครงสร้างหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งที่หาได้ในพื้นที่ อาคารมีอายุราว 85-110 ปี การปลูกสร้างบ่งบอก ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม 3 ประการ คือ 1) แสดงถึงรสนิยมของเจ้าของอาคารที่ต้องการความโอโง่งและสง่างาม 2) ช่างชาวเวียดนามได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการก่ออิฐฉาบปูนจากช่างชาวฝรั่งเศส และ 3) แสดงถึงฐานะของเจ้าของที่สามารถจ้างช่างฝีมือดีมาก่อสร้าง และสามารถสั่งซื้อวัสดุคุณภาพดีจากต่างประเทศ ส่วนลวดลายตกแต่งอาคาร พบลวดลายปูนปั้นที่เหนือซุ้มวงโค้งทางเข้า ซุ้มวงโค้งเหนือประตู และลายปูนปั้นที่หัวเสา

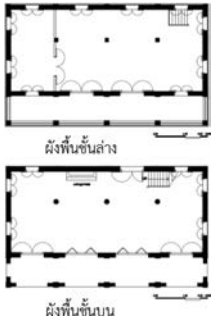
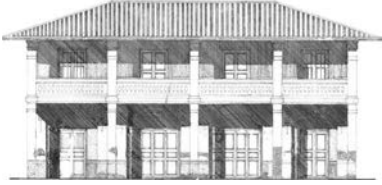
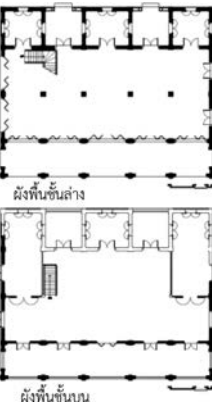
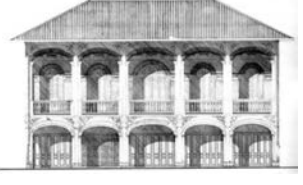

รูปที่ 7 ตำแหน่งอาคารก่ออิฐ ชุมชนบ้านท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

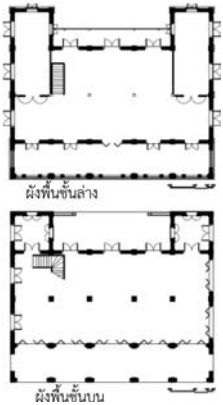
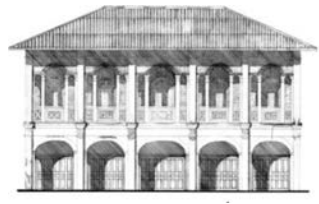
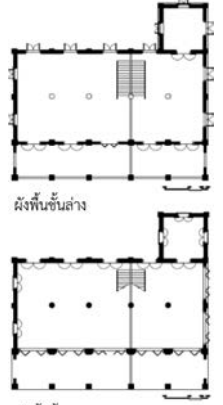
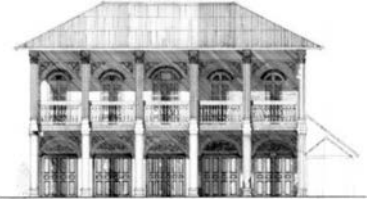
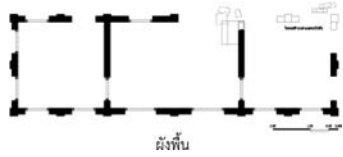

รูปแบบสถาปัตยกรรมและสวดลายตกแต่งอาคาร ในชุมชนบ้านท่าแร่

จากการศึกษารูปแบบของอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ สามารถอธิบายสภาพปัจจุบันได้ดังนี้

ตารางที่ 3 รูปแบบของอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ จากการสำรวจ

ผังพื้นอาคาร	รูปด้านหน้าอาคารสภาพปัจจุบัน
 <p>ผังพื้นที่บน</p> <p>ผังพื้นที่ล่าง</p>	 <p>หลังที่ 1 บ้านขององเพิง อุดมเดช เลขที่ 280 เป็นบ้านหลังแรกที่ถูกด้วยอิฐในชุมชนองเพิง เป็นชาวเวียดนามอพยพเข้ามาประกอบอาชีพทำนา ชายข่าว รับเหมาสถาสร้างบ้าน ปัจจุบันอาคารมีความเสียหาย คือ พื้นผิวชั้นล่างร่อน ปูนแบบผนังหลุดร่อน และราวบางจุด หลังคารั่ว ปัจจุบันอาคารถูกปิดไว้ ไม่มีการใช้งาน</p>
 <p>ผังพื้นที่บน</p> <p>ผังพื้นที่ล่าง</p>	 <p>หลังที่ 2 บ้านขององเลื่องหรือเดื่อง โสรินทร์ เลขที่ 269 ่องเลื่องเป็นชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ปัจจุบันอาคารหลังนี้มีความเสียหาย คือ พื้นชั้นล่างร่อน ปูนฉาบผนังร่อน มีรอยแตกราวบางจุด บัวปูนปั้นหลุด ประตูหน้าต่างไม้ผุพัง โครงสร้างระเบียงไม้ด้านหลังผุพังและหลังคารั่ว ปัจจุบันอาคารถูกปิดไว้ไม่มีการพักอาศัย</p>

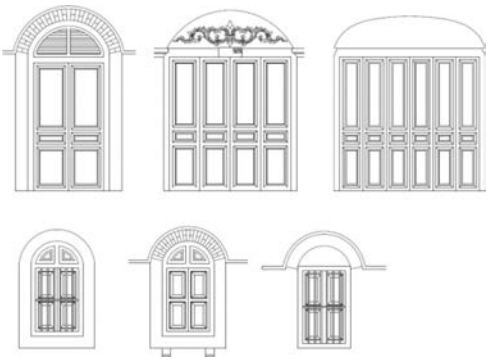
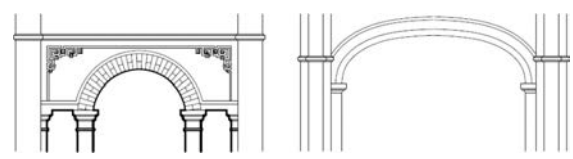

ตารางที่ 3 (ต่อ) รูปแบบของอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ จากการสำรวจ

	 <p>หลังที่ 3 บ้านขององเต หรือนายคำสิงห์ อุดมเดช เลขที่ 268 องเตเป็นชาวเวียดนามอพยพรุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ประกอบอาชีพทำนา และค้าขายจนมีฐานะร่ำรวย ชั้นล่างใช้เป็นร้านค้าขายของเบ็ดเตล็ด ส่วนชั้นบนเป็นที่พักอาศัย ปัจจุบันอาคารหลังนี้มีความเสียหาย คือ ผนังชั้นล่างร่อน ผนังฉาบร่อน มีรอยแตกร้าวบางจุด บัวปูนปั้นชำรุด ประตูหน้าต่างไม้ผุพัง โครงสร้างระเบียงไม้ด้านหลังผุพัง และหลังคารั่ว ปัจจุบันอาคารถูกปิดไว้ ไม่มีคนพักอาศัย</p>
	 <p>หลังที่ 4 บ้านขององบัง หรือ นายคำสอน อุดมเดช เลขที่ 353 ประกอบอาชีพทำนา และค้าขาย บ้านหลังนี้เป็นหลังที่ 3 ที่ผู้รับเหมาเป็นช่างฉาบฉวยกลุ่มเดียวกับที่สร้างบ้านองเพ็ง และองเต ปัจจุบันอาคารหลังนี้มีการปรับปรุงบางส่วน และยังมีคนพักอาศัยอยู่</p>
	 <p>หลังที่ 5 นายหนูกัน และนางหนูนา โง่นคำ อาคารก่ออิฐ อายุประมาณ 90-100 ปี เจ้าของบ้านคือนายหนูกัน และนางหนูนา โง่นคำ เดิมสร้างเป็นที่อยู่อาศัย ต่อมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางราชการสั่งปิดโบสถ์ไม่ให้ใช้ประกอบพิธีใดๆ ทางศาสนาจึงใช้อาคารหลังนี้แทน ปัจจุบันอาคารหลังนี้มีสภาพความเสียหายค่อนข้างมาก ผนังพังบางส่วน อาคารที่ถูกปล่อยร้าง</p>

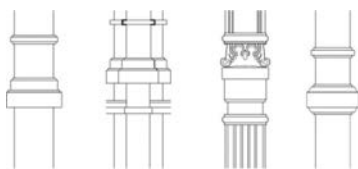
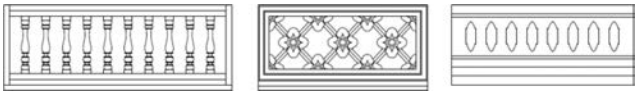
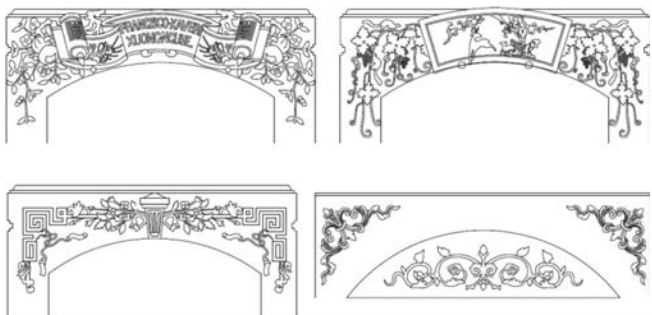
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

จากการศึกษาพบรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของอาคารได้ดังนี้ รูปทรงและผังของอาคารเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมแบบสมมาตร เน้นประตูเข้าจากกึ่งกลางจากด้านหน้ามีการออกแบบและตกแต่งเสารับพื้นระเบียงชั้นบนด้วยการก่ออิฐซุ้มวงโค้งรับน้ำหนักต่อเนื่อง เสมือนเป็นซุ้มทางเข้าอาคารสำหรับลวดลายปูนปั้นนั้นอาคารแต่ละหลังก็มีความแตกต่างกันอย่างอาคารขององเพิง อุดมเดช เลขที่ 280 ใช้คติความเชื่อทางศาสนาคริสต์ โดยให้ช่างปั้นชื่อนักบุญประจำตัว และปั้นเป็นรูปเถาองุ่น เสาอาคารจะตั้งสูงจากพื้นชั้นล่างไปรับโครงหลังคา อาคารขององเลื่องหรือเตีรื่อง โสรินทร์ เลขที่ 269 การตกแต่งซุ้มโค้งด้วยการระบूपีก่อสร้างพบมากในการก่อสร้างอาคารช่างชาวเวียดนามแถบจังหวัดลุ่มแม่น้ำโขง และยังพบว่าเสารับซุ้มโค้งด้านหน้าอาคารมีรูปทรงหกเหลี่ยม ซึ่งแตกต่างจากอาคารหลังอื่นที่เสามีรูปทรงสี่เหลี่ยม ส่วนงานตกแต่งบ้านขององเดหรือนายคำสิงห์ อุดมเดช เลขที่ 268 ลักษณะเด่นซุ้มวงโค้งด้านหน้าอาคาร มีการใช้เสาจริงประดับแทนเสาหลอก ส่วนหัวเสาอาคารขององบั้ง อุดมเดช เลขที่ 353 มีเพิ่มเสน่ห์ด้วยลวดลายแบบคอรีนเธียน (ลายใบไม้) ที่หัวเสา ความโดดเด่นอีกอย่างของอาคารทั้ง 5 หลัง คือ การออกแบบแนวเส้นของประตู หน้าต่าง จะมีความเป็นระเบียบโดยเป็นลักษณะการตีเกล็ดไม้ซ้อนและการตกแต่งวงโค้งเหนือกรอบบาน ปัจจุบันอาคารทั้ง 4 หลังอยู่ในสภาพทรุดโทรมสามารถซ่อมแซมได้โดยใช้แนวทางอนุรักษ์ของกรมศิลปากร ส่วนอาคารอีก 1 หลัง คือนายหนูกัน และนางหนูนา ใ่นคำ มีสภาพความเสียหายค่อนข้างมากผนังพังบางส่วน เป็นอาคารที่ถูกปล่อยร้าง ก่อนดำเนินการอนุรักษ์จำเป็นต้องศึกษาในเรื่องของโครงสร้างของอาคารให้ละเอียดก่อนดำเนินการปรับปรุง

ตารางที่ 4 ลวดลายตกแต่งอาคารชุมชนบ้านท่าแร่

ลวดลายตกแต่ง	รายละเอียด
<p>1. รูปแบบและการตกแต่งอาคาร</p> <p>1.1 รูปแบบประตู หน้าต่าง และลายเหนือกรอบ</p> 	<p>ประตูและหน้าต่างของอาคารที่ทำการศึกษามีรูปแบบเดียวกัน คือ ทำจากไม้เนื้อแข็งลูกฟัก และบานเกล็ดระบายอากาศทำด้วยแผ่นไม้บางๆ วางเรียงทำมุม 45 องศา ลักษณะการเปิดแบบบานเฟี้ยม และบานเปิดคู่ ช่องประตู หน้าต่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในกรอบซุ้มวงโค้ง เหนือกรอบประตู และหน้าต่างกรอบวงโค้งโชว์ลายก่ออิฐ และแบบฉาบเรียบ บางหลังตกแต่งลวดลายปูนปั้น</p>
<p>1.2 ซุ้มวงโค้งด้านหน้าอาคาร</p> 	<p>ซุ้มวงโค้งด้านหน้า พบว่ามีการตกแต่งอยู่ 2 รูปแบบ คือการเรียงอิฐวงโค้งโชว์ลายอิฐ การใช้เสาจริงประดับแทนเสาหลอก และการใช้ประดับเส้นคิ้ววงโค้ง</p>
<p>1.3 ซุ้มวงโค้งด้านข้างอาคาร</p> 	<p>การตกแต่งซุ้มวงโค้งด้านข้าง มี 3 แบบ คือ การประดับหินหลักยอดของซุ้มวงโค้ง การประดับเส้นคิ้วของซุ้มวงโค้ง และการโชว์ลายอิฐของซุ้มบัวโค้ง</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ) ลวดลายตกแต่งอาคารชุมชนบ้านท่าแร่

ลวดลายตกแต่ง	รายละเอียด
<p>1.4 บัวหัวเสา</p> 	<p>อาคารที่ทำการศึกษา ใช้บัวหัวเสาตกแต่งลวดลายพบว่ามียู่ 2 ลักษณะ คือ บัวหัวเสาแบบคอรินเธียน (รูปใบไม้) และบัวปูนปั้นหัวเสาเสริมฐานหัวเสา</p>
<p>1.5 ลูกกรงไม้ ลูกกรงปูน</p> 	<p>ลูกกรงมียู่ 3 ลักษณะ คือ แบบที่ 1 เจาะช่องรูปวงรี งานฝีมือช่างเวียดนามที่พบกับรูปแบบลวดลายที่กระจายในพื้นที่สกลนคร มุกดาหาร แบบที่ 2 ลายปูนแกะสลัก และแบบที่ 3 ลูกกรงแกะสลักไม้</p>
<p>2. ลวดลายปูนปั้นตามความเชื่อทางศาสนา</p> 	<p>ลายปูนปั้นที่พบล้วนเป็นมีความหมายในทางศาสนา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภาพกวางกระหย่นน้ำ เป็นสัญลักษณ์ความศรัทธาในศาสนา และความบริสุทธิ์แห่งชีวิต 2. ภาพผลองุ่นและเถาองุ่น เป็นสัญลักษณ์พระโลหิต ส่วนเถาองุ่นเป็นสัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าเป็นเจ้าและข้าของพระองค์ 3. ลายประแจจีน แสดงถึงความมงคลเป็นศิลปะการตกแต่งของช่างชาวเวียดนาม 4. ปูนปั้นจารึกชื่อนักบุญที่นับถือ หรือปีที่สร้าง

ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

จากการศึกษาลวดลายตกแต่งอาคารชุมชนบ้านท่าแร่ พบประเด็นหลักอยู่ 2 ประเด็น คือ การตกแต่งองค์ประกอบเพื่อความสวยงามที่ใช้ตกแต่งหัวเสา ผนัง ลูกกรงระเบียง กรอบประตูและกรอบหน้าต่าง และการตกแต่งลวดลายปูนปั้นตามความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาคริสต์ที่ปรากฏที่ซุ้มโค้งด้านหน้า และด้านข้างของอาคาร รวมถึงซุ้มโค้งเหนือกรอบประตูหน้าต่าง

ตารางที่ 5 แนวทางการอนุรักษ์อาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่

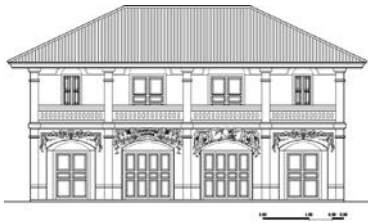
รูปด้าน หลังการอนุรักษ์	แนวทางอนุรักษ์
 <p>รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง</p> <p>บ้านองเพิง อุดมเดช เลขที่ 280</p>	<p>วิธีการอนุรักษ์โดยการเสริมความมั่นคงแข็งแรง ของโครงสร้างที่เสื่อมสภาพโดยการเสริมคานที่ชำรุด การใช้สารเคมีป้องกันหรือลดการผุกร่อนของผิวฉาบผนัง และใช้วิธีการบูรณะ คือ การซ่อมคืนสภาพเดิม โดยควรใช้วัสดุและเทคนิคดั้งเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคา</p>
 <p>รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง</p> <p>บ้านองเต หรือนายคำสิงห์ อุดมเดช เลขที่ 269</p>	<p>วิธีการอนุรักษ์โดยการเสริมความมั่นคงแข็งแรง ของโครงสร้างที่เสื่อมสภาพโดยการเสริมคานที่ชำรุด การใช้สารเคมีป้องกันหรือลดการผุกร่อนของผิวฉาบผนัง และใช้วิธีการบูรณะ คือ การซ่อมคืนสภาพเดิม โดยควรใช้วัสดุและเทคนิคดั้งเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคา และควรปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยของอาคารให้เป็นพิพิธภัณฑ์ หรือห้องสมุด เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน</p>
 <p>รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง</p> <p>บ้านองเต หรือนายคำสิงห์ อุดมเดช เลขที่ 268</p>	<p>วิธีการอนุรักษ์โดยการเสริมความมั่นคงแข็งแรง ของโครงสร้างที่เสื่อมสภาพโดยการเสริมคานที่ชำรุด การใช้สารเคมีป้องกันหรือลดการผุกร่อนของผิวฉาบผนัง และใช้วิธีการบูรณะ คือ การซ่อมคืนสภาพเดิม โดยควรใช้วัสดุและเทคนิคดั้งเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคา และควรปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยของอาคารให้เป็นพิพิธภัณฑ์ หรือห้องสมุด เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน</p>
 <p>รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง</p> <p>บ้านองบึง หรือ นายคำสอน อุดมเดช เลขที่ 353</p>	<p>วิธีการอนุรักษ์โดยการเสริมความมั่นคงแข็งแรง ของโครงสร้างที่เสื่อมสภาพโดยการเสริมคานที่ชำรุด การใช้สารเคมีป้องกันหรือลดการผุกร่อนของเนื้อวัสดุ และใช้วิธีการบูรณะ คือ การซ่อมคืนสภาพสถาปัตยกรรม โดยควรใช้วัสดุและเทคนิคดั้งเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคา อาคารหลังนี้ยังมีการใช้งานอยู่</p>
 <p>รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง</p> <p>นายหนูกัน และนางหนูนา ไร่เงินคำ</p>	<p>วิธีการอนุรักษ์โดยการสร้างชิ้นใหม่ ตามแบบหรือเลียนแบบของเดิมขนาดเท่าจริง ตามหลักฐานหรือข้อสันนิษฐาน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจ ซึ่งยังพอที่จะพิจารณารูปทรงของอาคารได้ ส่วนรูปแบบการตกแต่งได้นำมาจากการนำเอกลักษณ์ของอาคารก่ออิฐทั้ง 4 หลัง คือ รูปแบบประตู หน้าต่าง</p>

ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

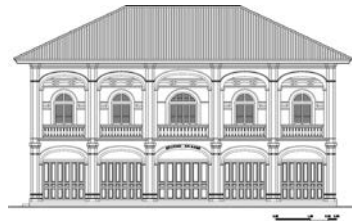
5. สรุปผลการวิจัย

5.1 สรุปรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารก่ออิฐและลวดลายตกแต่งอาคาร ชุมชนบ้านท่าแร่

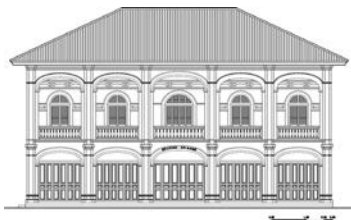
อาคารก่ออิฐชุมชนบ้านท่าแร่ เป็นกลุ่มอาคารตั้งอยู่รวมกันเป็นหลังเดี่ยวๆ อยู่ภายในชุมชนมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์ทางศาสนา สอดคล้องกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนหมู่บ้าน ยงรัตนศรี พิมลเสถียร (2556) อาคารก่ออิฐชุมชนบ้านท่าแร่ ที่ได้รับอิทธิพลรูปแบบมาจากอาณานิคมฝรั่งเศสที่ยึดครองเวียดนาม และขยายอิทธิพลมายังดินแดนฝั่งแม่น้ำโขง โดยกลุ่มช่างชาวเวียดนามที่เข้ามาก่อสร้างอาคารก่ออิฐ มี 2 กลุ่ม คือกลุ่มช่างในพื้นที่ ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ย้ายจากตัวเมืองสกลนครมาชุมชนบ้านท่าแร่ และกลุ่มช่างที่อพยพเข้าสู่พื้นที่ริมแม่น้ำโขง เมืองท่าแขก ของ สปป.ลาว ก่อนจะข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังจังหวัดนครพนม และย้ายมายังชุมชนบ้านท่าแร่ โดยช่างได้นำเอาแบบแผน รูปแบบและองค์ประกอบสถาปัตยกรรมจากอาณานิคมฝรั่งเศสมาใช้ค่อนข้างมาก ลักษณะโดดเด่นของอาคารก่ออิฐในชุมชนนี้ คือ อาคารมีรูปทรงสูงโปร่ง ประตูบานเพี้ยมทรงสูงที่เปิดออกได้กว้างเพื่อการระบายอากาศ ชุ่มวงโค้งด้านหน้าก่ออิฐเรียงรับน้ำหนักแล้วถ่ายน้ำหนักลงหัวเสาหรือผนังหนา ในส่วนชุ่มวงโค้งที่ใช้ประดับตกแต่ง รับน้ำหนักเพี้ยมองค์ประกอบของอาคารโดยเฉพาะกับประตู หน้าต่าง ความโดดเด่นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของอาคาร คือการใช้อิฐเผาที่ทำขึ้นในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการตกแต่งราวระเบียง การตกแต่งหัวเสา และการตกแต่งลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม โดยช่างได้นำความเชื่อความศรัทธาของคริสต์ศาสนาเป็นส่วนประกอบจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นขึ้น

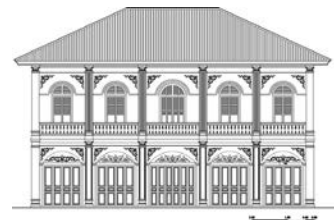
รูปที่ 8 บ้านองเพิง อุดมเดช เลขที่ 280

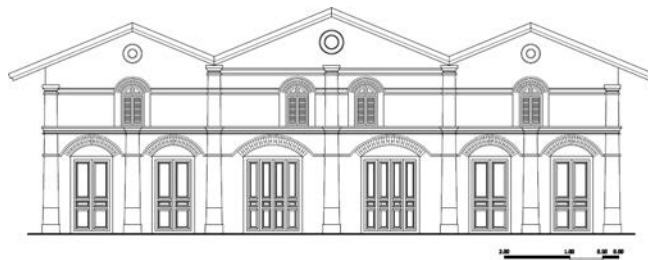
รูปที่ 9 บ้านองเลื่องหรือเตี๋ยอง โสรินทร์ เลขที่ 269

รูปที่ 10 บ้านองเต หรือนายคำสิงห์ อุดมเดช เลขที่ 268

รูปที่ 11 บ้านองบัง หรือ นายคำสอน อุดมเดช เลขที่ 353

รูปที่ 12 นายหนูกัน และนางหนูนา โง่นคำ
ที่มา: ผู้วิจัย (2561)

5.2 สรุปแนวทางในการอนุรักษ์อาคารเก่าชุมชนบ้านท่าแร่

จากการศึกษาอาคารก่ออิฐทั้ง 5 หลัง สามารถสรุปเป็นแนวทางอนุรักษ์ตามแนวดังนี้ อาคารก่ออิฐจำนวน 4 หลัง (ในรูปที่ 8-11) ซึ่งอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม เนื่องจากขาดการดูแลแต่โครงสร้างหลักยังแข็งแรงดี สำหรับแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมมี 4 แนวทาง คือ 1) การเสริมความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างพื้นชั้นล่างซึ่งมีรอยร้าวและเกิดการทรุดตัว โครงสร้างพื้นชั้นบนและโครงสร้างหลังคาที่เป็นโครงสร้างไม่มีสภาพผุพัง 2) การอนุรักษ์ซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ชำรุดส่วนหนึ่ง มีรอยร้าว งานตกแต่งลวดลายปูนปั้น บัวหัวเสา บานประตูหน้าต่าง ที่มีการผุร่อน 3) การบูรณะซ่อมประตู หน้าต่างให้คืนรูปแบบเดิมโดยใช้วัสดุทดแทน และ 4) การฟื้นฟูหรือปรับเปลี่ยน โดยการปรับการใช้สอยของอาคารให้เป็นพิพิธภัณฑ์หรือห้องสมุด โดยต้องคงรูปแบบที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของอาคารก่ออิฐของชุมชนบ้านท่าแร่ไว้เช่นเดิม สำหรับอาคารก่ออิฐ 1 หลังที่มีอายุกว่า 110 ปี (ดังรูปที่ 12) อยู่ในสภาพรกร้าง โครงสร้างผนังบางส่วนพัง โครงสร้างหลังคาไม่มีแต่ยังพิจารณาบูรณะหรือปรับปรุงได้ ควรใช้แนวทางสร้างขึ้นใหม่ตามแบบหรือเลียนแบบของเดิมขนาดเท่าจริง จากหลักฐานหรือข้อสันนิษฐาน และมีความจำเป็นต้องศึกษาในเรื่องความแข็งแรงของโครงสร้างของอาคารโดยขอคำแนะนำวิศวกรก่อนดำเนินการปรับปรุง

6. การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารก่ออิฐในชุมชนบ้านท่าแร่ ถือเป็นรูปแบบงานก่อสร้างฝีมือเชิงช่างชาวเวียดนาม ที่ได้นำเอารูปแบบ แบบแผน รวมถึงนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมจากรูปแบบอาณานิคมฝรั่งเศส มาใช้ในการก่อสร้างอาคารแบบก่ออิฐที่ชุมชนบ้านท่าแร่ค่อนข้างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทย-ลาว สองฝั่งโขง : สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก ของบัณฑิต จุลาสัยและคณะ (2557) และนอกจากนั้นยังพบการเชื่อมโยงของรูปแบบอาคารก่ออิฐลักษณะเดียวกันนี้ อยู่ที่เมืองฮอยอันของเวียดนาม และเมืองสะหวันนะเขต เมืองท่าแขกของ สปป.ลาว ซึ่งทั้ง 2 ประเทศเคยตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส สอดคล้องกับชวลิต อธิปัตยกุล (2556) ที่ทำการศึกษารื่องสมัญญาในอีสาน ส่วนเรื่องลวดลายปูนปั้นที่ใช้ในการตกแต่งอาคาร โดยเฉพาะที่ปรากฏบริเวณซุ้มวงโค้งของบ้านองเพิง อุดมเดช โดยใช้ลวดลายรูปกระรอกใต้ถោงุ่น และยังประดับตัวอักษรชื่อนักบุญประจำตัวเจ้าของบ้านไว้ด้วย (ดังตารางที่ 4) สอดคล้องกับแนวคิดของจอร์จ เพอร์กูสัน (2556) ที่ได้ศึกษาเครื่องหมายและสัญลักษณ์ในคริสตศิลป์ อาคารก่ออิฐที่ทำการศึกษาก็ได้ว่าอาคารก่ออิฐในชุมชนนี้มีคุณค่า 2 ด้าน คือ คุณค่าด้านอารมณ์ และคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สอดคล้องกับ Feilden (2003) เรื่องการประเมินคุณค่าของการของอาคาร บทความนี้ยังได้นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ของกรมศิลปากร จำนวน 5 แนวทาง คือ 1) การอนุรักษ์ คือการซ่อมแซมเฉพาะส่วน 2) การเสริมความมั่นคงแข็งแรง 3) การบูรณะ 4) การฟื้นฟูหรือปรับเปลี่ยนการใช้สอยของอาคารบางส่วน และ 5) การสร้างขึ้นใหม่ตามแบบหรือเลียนแบบของเดิมขนาดเท่าจริง (กรมศิลปากร, 2533)

นอกจากอิทธิพลจากอาณานิคมฝรั่งเศสที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารก่ออิฐในชุมชนแห่งนี้แล้ว ยังพบว่าอิทธิพลด้านศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบอาคาร ซึ่งช่างได้ถ่ายทอดผ่านลวดลายปูนปั้นในอาคารแต่ละหลังอีกด้วย ข้อเสนอแนะต่อไปควรศึกษาข้อมูลด้านโครงสร้างของอาคารแบบละเอียด พร้อมทั้งวิเคราะห์และเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสม และสอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารแต่ละหลัง เพื่อเป็นการช่วยยืดอายุอาคารที่ทรงคุณค่าให้อยู่คู่กับชุมชน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมให้กับคนรุ่นหลังต่อไป และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น. (2555). **องค์ความรู้ในการศึกษาและอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกในภาคอีสานตอนบน**. (63).
- เกียน เสมอพิทักษ์. (2527). **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น**. ศูนย์คณาธิปไตย 24-25 สิงหาคม 2539, หน้า 4.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2521). **ญวนอพยพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ดวงกมล.
- จอร์จ เฟอร์กูสัน. (2556). **เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในคริสต์ศิลปะ**. (กลวดี มกรากิรมย์, แปล.). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- ชวลิต อธิปัตย์กุล. (2556). **ลิมูววน ในอีสาน: ความเชื่อมโยงใยพัฒนาจากการที่มาจากที่ไป และสิ้นสุด ในห้วงมิติเวลาบนภาคอีสานของประเทศไทย**. อุตรธานี: โรงพิมพ์บ้านเหล่าการพิมพ์.
- เดชา บุญค้ำ. (2536). **การอนุรักษ์และพัฒนา**. วารสารวิชาการ 60 ปี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 36-40.
- ติก แสนบุญ. (2553). **อัตลักษณ์ในส่วนตงแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมศาสนาอาคารพื้นถิ่นไทยอีสาน กับ สปป.ลาว**. **คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 9, 48.
- บัณฑิต จุลาสัยและคณะ. (2557). **มรดกวัฒนธรรมไทย-ลาว สองฝั่งโขง: สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก**. กรุงเทพฯ: ศูนย์คณาธิปไตยจากสำนักกองทุนวิจัย.
- ยงธนศิริ พิมลเสถียร. (2556). **ประเด็นวิกฤตเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองสำหรับประเทศไทย. หน้าจั่วว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย**. 8(9), 101-119.
- ยุทธพล สว่างเกษม. (2560). **โคโลเนียลสถาปัตยกรรมอาณานิคม สิ่งก่อสร้างแบบชาติตะวันตกที่เข้าไปยึดครอง ผสานกับท้องถิ่นที่เป็นอาณานิคม**. **คมช่าง**. 4(43), 8-11.
- รุ่งอรุณ ที่มชุนหเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2532). **รายงานการวิจัยการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ชาดิพันธุ์: ศึกษากรณีไทยอุ๊ย บ้านโพน**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โลเนย์ อาเดรียง. (2542). **สยามและคณะมิชชันนารีฝรั่งเศส**. (ปทุมรัตน์ วงศ์ดนตรี. แปล.). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- วิโรฒ ศรีสุโร. (2536). **ลิมอีสาน**. กรุงเทพฯ: บริษัทเมฆาเพรส.
- สุรัตน์ วราจรัตน์. (2542). **เรือนพักอาศัยชาวไทย-เวียดนาม บ้านท่าแร่ สกลนคร**. สกลนคร: สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. (2526). **สถาปัตยกรรมไทยแบบสกุลช่างสมเด็จพระนารายณ์**. **วารสารอาษา**. 17, 58-70.
- Blogger. (2561). **130 ปี คริสต์ชุมชนท่าแร่**. เข้าถึงได้จาก <http://dondaniele.blogspot.com/2015/04/2.html>.
- Eilaliffander Photography. (2561). **Hoi An**. เข้าถึงได้จาก <https://www.eilaliffander.com/flander.com/asia/vietnam/hoi-an/>.
- Feilden. B.M. (2003). **Conservation of Historic Building**. 3rd ed. Burlington, MA: Architectural Press.
- ICOMOS. (1998). **International Charter for the Conservation and Restoration of Monument and Sites (The Venice Charter 1964)**. Stockholm: ICOMOS. Retrieved from: <https://www.icomos.org/charters/charters.pdf>.
- Pantip. (2561). **วันที่ 5 ของการเดินทางเที่ยวเล่นที่ฮอยอัน**. เข้าถึงได้จาก <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2008/10/E7057287/E7057287.html>.
- Southeast Asia Images. (2561). **Southeast Asia Images**. เข้าถึงได้จาก <http://www.southeastasia-images.com/Galleries/Laos/i-XHPCCGB/A>.